

ایکونجی جلد

۱۹۳۶

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دار الفنون تورکیات استیتوسی طرفندہ نشر ایدیلیر

مدیر:

کومرینی زاده محمد فؤاد
استانبول دار الفنون شدہ «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

ایده‌بیلپورز . بوکله‌ده آرقه معناسنه کان « کی » کوکندن مشتق اولوب بوندن ده « کیری » کیچ ، کیجه « سوزلری حیق‌مشر .
معلومدرکه یکریمی ایکیدن ، اوتوز اوچدن [۱] ، ائلی (که اسکی شکلی اللک در) هر بری بر اونه دلالت ایدن الک بش پارمغندن ، آلتش ، یتش آلتی ویدی ایله جمع علامتی اولان « مش » سکسان ، دوقسان ایسه سکز اون ودوقوز اوندن مشتقد .
ایشته بونلرک ایچنده « قیرق » کورونشده راستنا تشکیل ایدیور؛ حال‌بوکه « ت » نک قافه تبدیلی کوز اوکنه کتیردیگمز کی بونک‌ده مستنا دکل تمامیه عشرات تشکیلنده کی اصوله اویغنی یعنی « تورت = دورت » کله‌سند کی « ت » لرک‌قافه تحولندن وجوده کلدیکی درحال آ کلاشیلیر .

نجیب عاصم

کرت می - کرت می؟

« چینگیزک » ک شیمدیکی افغانستانی فتح ایتدیکی سنه‌لردن « تیمور » ه قادار اولان زمان ایچنده « هرات » و « غور » طرفلرنده حکمران اولان بوسالاله نک اسمنی مختلف عالملر مختلف شکلده یازیورلر . آوروپا مستشرقلرندن بعضاری بواسمی Kert صورتنده یازمشارسه‌ده [۲] ، صوگ زمانده اک بویوک مستشرقلر بونی Kurt شکلنده یازمقدمه‌درلر .

[۱] محمودکاشغری « دیوان‌الترک » ده (ج ۱ ، ص ۱۲۶) یاغمارک کنکت (کونکوت) شهرنده « اوتوز ایچلم » تعبیری ایشیتدیکی یعنی « اوچر اوچر ایچلم » دنیلدیکی سویلیور . شوخسایجه « اوتوز » اوچک جمی اولدیغی و صوکنده کی (ز) جمع علامتی اولوب اوچده کی « چ » ک ده (ت) یه تحول ایتدیکی آ کلاشیلیر .

[۲] بافک: نیزه‌هاوزن S.V.O. IV 308 هم‌هاممر 73.299 I 66, 89. II Geschichte Ilhkan.

باریه دومه‌ینار 438-457 J. A- 1861 apr. Mai

پروفیسور «بارتولد» بوتون اثرلرنده Kurt یازیور. اسلام منبعلرنده کورد قومنک اسمی دائماً دال له «کرد». شکلنده، بوسال له نک اسمی ایسه تاً ایله «کرت» یازیلاسنه رغماً، اصلاً «سنجری» تورکلرندن اولان [۱] بوخاندانی، یالکیز «کرت» کله سنک Kurt اوقونماسنه استناد ایده‌لر. کورد قومنه منسوب برقامیلیا عد ایده‌جک قدر ایلری کیدنلرده واردلر.

«تفتازانی» نک «مطول» مقدمه‌سند «معزالحق والدین غیاث الاسلام و معیت المسلمین ابوالحسن محمد کرت» جمله‌سند کی «کرت» کله سنک باشقردستان و بخارا مدرسه‌لرنده فتحه ایله اوقوندیغی ایشیتمشدم. «موسی‌جارالله» افندی ایسه کُرت اوقوندیغی ده ایشیتدیکنی سویله‌دی (شفاهاً). مدقق مشهور «مولانا محمد قزوینی» ایران مدرسه‌لرنده کُرت اوقوندیغی (شفاهاً) سویلیورسه‌ده، مسئله کندیسنجه توضیح ایتهدیکندن اثرلرنده (مثلاً «جهانکشیای جوینی» نشرنده) بوکله‌ی حرکت سز یازی ویرمشد. مطولک غریبه یازیلان حاشیه‌سند حسن چلی «و کُرت بفتح الکاف و سکون الراء و التاء فوقاً لقب دال علی التعظیم فی عرفهم» دیمشده مآخذنی کوسته‌رمه‌مشد. مطولک مصر و شامده یازیلان نسخه‌لرنده فتحه و ارسه‌ده، خراسانه عائد براسمک قرائتی اوگره نمک ایچون مصر نسخه‌لری مقبول اولاماز.

کله نک «کُرت» دیهرک ضمه‌ایله اوقونماسنه «مولانا وجیه الدین نسفی» دن منقول اولان بریت‌ده (۱۳۰۰ سال ششصد و هفتاد شش مه شعبان * قضا از مصحف دوران چوبنکریست بفال * بنام صفدر ایرانیان محمد کرت * برآمد آیت * والشمس کُورت * در حال * روضة الصفا. اسکی بومبای طبعی، IV، ۱۸۹) مصرع اولده «محمد کرت» کله‌سنه مقابل مصرع ثانی‌ده مذکور کله‌ی خاطر لاتان کله‌ی مجهول صیغه‌سیله «کُورت» شکلنده کتیرمه‌سی ده دلیل اتخاذ

[۱] هیری رود، هیلمند حوضه‌لرنده ایرانیلر و یاخود افغانلرله اختلاط نتیجه‌سند لسانلری غائب ایدن غور، خلیج، تولهک (توالک، تولک، توالکی)، سنجری (سنکر، سنکری) کی تورک عنصرلری موغوللردن اول کوچیه اوغوزلرله وایلخانیلر دورنده موغوللرله اولان محاربه‌لرنده هر وقت دشمنلری «تورک»، و کندیلری ده شهرلرده کی ایرانی‌الاصل مدنی اهالی به استناد ایتدیکلرن «ایرانی» دیهرک، و یاخود، ایلخانیلر دورنده اکثریاً مجوسی موغول معناسنه مقابل «مسلمان» معناسنده استعمال اولونان «تاجیک» اسمیله تسمیه ایتشلردر. بونلری تورک اولارق طانیان تاجیک شاعر و مورخلری ده بعضاً «صفدر ایرانیان» کی لقب‌لرله تلقیب ایتشلردر. برچوق عالمیر بوکا الدانارق بونلری ایرانی عدا ایتشلردر. «کرت» سلاله‌سنک «سنجر» یاخود «سنکر» تورکلرندن اولدیغی و بو «سنجر» و «تولک» لرک قوی اصلاری مسئله‌سنی بن دیگر برغیر مطبوع مقاله‌مده ایضاح ایتدم.

ایدیله بیلیردی، شو کونلی هراتک قربنده کورد «یاخود کورت» اسمیله علاقه دار اولان قریه و موضع اسملری وارد. مثلاً هراتدن اوچ فرسخ یوقاری «هیری رود» نهرینک صول ساحلنده تیموریلر دورنده پک مشهور اولان «اُلُنک نشین» یا یلاسی قربنده کی بر قریه، بو کون «کورد نشین» نامنی طاشیور. «بارتولد» ایسه صوک دفعه روس آقاده می مجموعه سنده یازدیغی بر مقاله سنده (Bulletin de l'Academie de Russie. 1921. P. 199 - 200) کُرت Kurt قرائتنه ییکی بر دلیل نقل ایدیور: «احیاً علوم الدین» ک بخاراده متوفی قاضی کلان کتبخانه سنده کوردیکی فارسی ترجمه سنده «غیاث الدین کُرت» دیه ضمه ایله یازیش اولدیغی سویله یور. نسخه نک آخرنده مترجم «عبدالمحمد الکافی المشتهر بالناصر الهروی» بو اثری ۷۲۶-۷۲۷ سنه لری ا کمال ایتدیکنی یازمش، و اثری ده «هرات» ده کی «ملوک کُرت» دن «غیاث الدین محمد» اسمنه یازمش. لکن شونسخه مترجمک کندی نسخه سیمی، یاخود مترجمک اتمام تاریخلری ده اولدیغی کی نقل ایدن ییکی بر نسخه می، بونی «بارتولد» مقاله سنده ایضاح ایتیه یور.

صوک دفعه بنم اوگره نه بیلدیگم مأخذلرایسه بواسمک صورت قطعی ده «کُرت» اولدیغی کوستریورلر. «مصلح الدین لاری» نک «مرآة الادوار و مرقة الاخبار» ینک استانبول کتبخانه لرنده کی متعدد نسخه لرنده [ایسته ر فارسی اصلی و ایسته ر خواجه سعد الدین افندی ترجمه سنده اولسون] بواسم فتحه ایله کُرت قید اولونمش و کله نک اصلی حقنده، ایرتیمورک اوغلی میرانشاهک مورخی «مولانا سعد الدین کرمانی» نک، نسخه سی غالباً بزه واصل اولمایان «فتوحات میرانشاهی» نام اثرندن برروایت نقل ایدیلشدر: «ملوک کُرت» که بسلاطین غورنسبت دارند. کُرت لفظیست خوارزمی یعنی شکافت. مولانا سعد الدین کرمانی که فتوحات میرانشاهی را نوشته، در اینجا ذکر کرده که در حربی که محمد خوارزمشاه را با والی سمرقند واقع شد، جد ملوک کُرت بضرب بازوی جلادت و نیروی ساعد سعادت صف خصم را بشکافت، سلطان محمد را بر زبان گذشت که غوری کُرت، و این اسم بر آن دودمان ازان زمان بماد [باقک: آیاصوفیه، نومرو ۳۰۸۵ - بشیراغا، ترجمه تاریخ لاری نومرو ۷۴۰ ورق ۲۹۳؛ خلفاً عباسیه دن صوکر ملوک طوائف صیره سنده «ملوک کُرت» فصلی. ترجمه دن: «کُرت» لفظ خوارزمی در، کُرتندی دیمکدر. [درویش احمد افندی «اخبار الدول» ده ینه بو کله نی «کُرت» دیه فتحه ایله قید ایتیش ووجه تسمیه سی حقنده «تاریخ لاری» نک روایتی

نقل ایتمشدر [باقک : اسعد افندی کتبخانه‌سنده نومرو ۲۱۰۳، ورق ۴۵۴. مطبوع تورکجه ترجمه‌سنده ۶۰۶II حرکه قونیلما مشدر]. «لاری» نك بور وایتی، دو قوزنجی عصر ک نام باشنده «تیمور» ک معاصری اولان بر مؤلفک اثرینه مستند اولماسیله البته شایان اعتماددر؛ و «کرت» کله سینک بویله بر «خلق آیمولوژیسی» ده بوکون تماماً اونوتولش اولان خوارزم لساننه عائد برکله نقل ایتک جهتیله ده جالب دقتدر [۱].

بوندن باشقه داها تیموریلر دورنده هراتده یاشایان بعض معروف ذواتک ال یازمه اثرلرنده ده «کرت» دیه قید اولونمشدر. اوجهلندن بری خراسانک تورک خطاطونقاش شاعرلرندن و «هزاد» ک شا کرد و خلیفه‌سی اولان «درویش محمد نقاش» [که ترجمه‌حالی «فیخری سلطان محمد هروی» نك «لطائف نامه» سنده، کابل نسخه‌سی ص ۲۲۹-۲۳۰ ده، مذکوردر] کندی الیله یازدینی و نور عثمانیه کتبخانه‌سنده ۳۱۷۴ نومروده محفوظ بولونان فوق‌العاده مصحح و مضبوط «روضه الصفاء میرخوند» نسخه‌سنده «ملوک کرت» ه عائد قسملرنده بواسم غایت واضح اولارق بر قاج یرده «کرت» دیه حرکه لشمدر. بونسخه «خوندا میر» ک تصحیح ایتدیکی نسخه‌دن استنساخ ایدیلن نسخه‌در و «روضه الصفاء» نك استانبول کتبخانه‌لرنده اولان نسخه‌لرینک اک کوزل واک مصحح اولانیدر. هراتکینه مذکور «درویش محمد نقاش» ه معاصر اولان فضالاسندن «محمد امین الهروی» [که ترجمه‌حالیینه مذکور «لطائف نامه» ده وارددر: ص ۱۷۰] نك استانبول موزه‌سی (سابق موزه هایون) کتبخانه‌سنده ۸۶۲ نومروده محفوظ اولان و تیموریلره عائد بر جوق قیمتدار معلوماتی حاوی اولان بر خاطره و بیاض دفترنده خواجه شمس‌الدین محمد صاحب دیوان (یعنی «جهانکشا» مؤلفی «عطاء ملک» ک برادری) ک ملوک کرت سلاله‌سی نك مؤسسی «شمس‌الدین محمد کرت» ه یازدینی بر منظوم مکتوب و اوکا «شمس‌الدین محمد کرت» ک گوندردیکی منظوم جواب (که دیگر مأخذلرجه ده معلومدر) نقل اولونمشدر. اوراده ده :

[۱] کرت کله سینک اصلی حقنده، خوارزمده کی «کرده‌ر = کرد + آر» اسمیله مناسبی اولایلمه‌سی خاطره کلیور. فارابینک منسوب اولدینی کدر شهری (سیردریا حوضه‌سنده اوتراقربنده) ده بعض نسخه‌لرده کُرد یازلشددر. «کنک = کنک آر» اولدینی کی «کُرد» ده «کُرد آر» اولاییلر . «دولت‌شاه» ایسه بوسالنه ک خطای حدودندن کلن «سور» یعنی «سه‌وار» یاخود «سووار» نام ذابدن یعنی سووار تورکارندن توره‌دیکنی سوبله‌بور .

فروغ ملک شمس الدین محمد کُرت توئی که هجو ملک سربسر همه جانی
مشقتی که ز هجرت رسید بردل من بکنه آن نرسد فهم انس و جانی

واضح صورتده فتحه ایله یازیلشدر [مذکور مجموعه دن مجموعه صاحبی «محمد امین هروی» نك هراتك صفویله طرفندن اشغالی متعاقب مصره کلدیکی کوریلپور] . «ملوك کُرت» ك پاتختی اولان «هرات» . منسوب اولان بوطالمیر البته بوسالاه اسمك فتحه یاخود ضمه ایله اولدیغنی پك ایی بیلورلردی . «وجیه الدین نسفی» نك یوقاریده ذکر ایتدیكمز بیتنده «کُورت» کله سنه کلنجه، بوذات بوییتی «شمس الدین محمد کُرت» ك وفاتی مناسبتیه تاریخ اولارق یازدیغنی ایچون مصراع اولده کی «شمس کُرت» کله سیله «شمس کُورت» کله سی آراسنده کی مناسبت، یینلرنده شین ، میم ، سین ، کاف ، رأ ، ت حر فلرینك مشترک اولماسندن و پادشاهك وفاتی قیامت قویماسیله کونشك نوری زائل اولماسینه معادل کلدیکندن باشقه برشی اولاماز . بالعکس دیگر برقوتك تأثیرینه معروض قالغنی آکدیران مجهول صیغه سی موت وهلا کفی تلیح ایتیه سی مناسبتیه ، مصراع اولده کی «کُرت» کله سینك هیچ بر «مجهول» صیغه سی علامتی حائر اولماماسی موافقدر . یعنی «کُورت» کله سی بوجهتله گویا «کُرت» کُورت» کی فتحه لی بر صیغه یه مقابل کتیریلش اولقله ، سالاه نك اسمی فتحه ایله اولدیغنه دلالت ایده ییلیر . ایشته بوکی مختلف دلیلله استناداً هر حالده بوسالاه نك اسمنی صورت قطعیده «کُرت» دییه قبول ایتك و او یله یازمق لازمدر .

احمدزکی ریلیری

«قورقود» ه عاند

تورکیات مجموعه سنك برنجی جلدنده مندرج «قورقود» حقنده کی مقاله دقیمی جلب ایتدی . قیرغیز - قازاقستانده «آق مولا» شهرندن ۱۱۰ فرسخ مسافه ده [۱]

[۱] مکتوب صاحبی بوداغلرک (داهادوغروسی تپلرک) آقوللانك جهت اربعه سندن هانکی طرفنده واقع اولدیغنی کوسترمپور . آقوللا شهرینك شالنده «مونچاقی اورمانی» موجود اولدیغنی حقنده معلوماتن وارسه ده ، «دومبالی» و «مونچاقی» داغلری حقنده معلوماتن یوقدر (مدیریت) .